

Яшълегебезне сагынып (Истәлек-хатирә кичәсе)

Хөрмәтле тамашачылар, кадерле кунаклар! Без бүгенге кичәбезне Г.Кутуйны якыннан қүреп белүче, аның белән иҗат уңышларын уртаклашучы, аңа дөрес юл күрсәтүче язучыларбыз Гариф Галиев, Риза Ишморат, Бәян Гыйззәт, Гази Кашиф, Шакир Абиловларның истәлек-язмалары белән таныштыруга багышлыбыз. Язучыларыбызың бу язмалары матбуғат битләрендә Г.Кутуйның юбилеес удаеннан төрле елларда басылып чыктылар.

1 нче альп баручы. Тәнкыйтьче һәм әдәбият галиме Гази Кашифның биографиясенә қыскача күзәтү ясап үтәбез. Ул 1907 елның 15 апрелендә хәзәргә Башкорстанның Туймазы районы Яңа Арсланбәк авылында туа. Үзеннән соң бай әдәби мирас калдырган әдип. Аның «Шәриф Камал турындагы монография»се, «Каләм мастерлары» исемле тәнкыйть мәкаләләре жыентыгы һәм чик сакчылары тормышыннан язылган «Чүл буенда» дигән повесте басылып чыга. Гази Кашиф үзенең бөтен гомерен герой-шагыйрь Муса Жәлилнең легендар тормышын һәм иҗатын тикшерүгә багышлы. «Муса Жәлил» исемле күләмле монографиясен яза. Аның бу мәкаләләре дистәләгән телләргә тәржемә итеп басыла. Ул Г.Кутуй турында байтак кына истәлекләр яза. Бүгенге кичәбездә шул истәлекләрнең кайберләрен сезгә тәкъдим итәбез.

«Нәрвакыт шат, көләч йөзле, җилләнеп торган кара чәчле Гаделне кем генә хәтерләми, кем аны оныта!? Аның озын керфек белән сәрмәләнгән үткен карый торган кара күзләре дә, кылыч борыны һәм озынча яңакны төгәлләгән очлы иякләре дә һамаң күз алдында. Менә ул җанланып гәпләшүче иптәшләре арасыннан чыгар да, сәхнәгә менәр,

трибунага басар төсле. Тигез тешләрән ялтыратып бераз ел маеп, сөеп карап торыр һәм... үзенә хас дәртлелек белән ялкынланып сейли башлар кебек.

Нинди генә вакыйгалар булмасын, нинди иҗтимагый-политик چаралар уздырылмасын, кемнәң генә әсәре тикшерелмәсен — анда Гадел, анда Кутуйның пафослы сүзе яңгырый торган иде. Һәм без хәзәр дә аны һаман сагынып иске алабыз һәм теге яки бу әдәби چаралар уздырганда, аның юклыгын ачы итеп сизәбез.

— Их, хәзәр Кутуй булса иде... — дигән сүзләрне аның дусларыннан еш ишетергә туры килә. Бу сүзләрдә аны юкусларыннан да, аның иҗатына хөрмәт тә, талант эшчәнлегенә югары бәя бирү дә яңгырый. Бу сүзләр аркылы мин язучының бәхетен дә тоям, аның тормыш юлы матур бизәк булып уельшкан, сагынып сөйләрлек хәэмәт белән түшәлгән, аның талант көче халық йөрәгендә аерым очкын калдырган. Нәм халық аны онытмый. Алай гына да түгел, әдәбиятны укучы яшьләр Кутуйны исән итеп күрәләр.

Кутуй үзе юк, э ул яшәвендә дәвам итә. Аның китаплары менәнәрне дулкынландыра һәм киң Ватаныбызының төрле почмакларыннан Кутуй исеменә хатлар агыла. Бу хатларда киңәш тә сорала, дулкынландыргыч повесть «Тапшырылмаган хатлар» очен рәхмәт тә белдерелә, яхшы теләкләр дә эйтәлә, геройларның язмышлары белән кызыксыну сүзләре дә языла.

«Тапшырылмаган хатлар» Кутуйның аудиториясен бик нык киңәйтте. Ул повесть көннән-көн яңа укучыларын таба. Рус төле аша ул гаять популяр әсәр булып китте. Аны һаман яңа укучылар сорый. Повесть бик күп телләргә тәржемә ителгән, шул исәптән инглиз теленә дә басылган.

Бу әсәрнең популярлыгын мин түбәндәгечә аңлыйм. Г.Кутуй яңа кешенең героик характерын романтик күтәренекелек белән яза, ул иң түбәннән чыккан, ярдәмсез, көчсез кызының капитализм шартларында хыялъина да керә алмаслык баш эйләндергеч югарылыкка күтәрелүен, горурланып, романтик пафос белән сурәтли. Кешеләрнең үсүен ул механик бер күренеш итеп түгел, аның күтәрелү мөмкинлеген тор-

мышка ашыру юлы гаять катлаулы, гаять авыр икәнлеген, тормыш каршылықтарының уйламаган почмакларда яшерелеп ятуын күз йоммыйча, тормыштагыча үткен итеп күрсөтэ.

Хатын-кыздар турында Г.Кутуй кайнар мәхәббәт белән, ихлас күцеллелек белән яза, аларның бөек сыйфатларын пычратулардан, хурлаулардан, яла ягулардан саклый. Монда язучының кешегә булган романтик мәхәббәте бөтен сафлыгы белән гәүдәләнә. Укучылар моны сизәләр һәм мәхәббәткә нигезләнгән, мораль сафлык белән биәзәлгән семьяны шигъри ялкын белән ялаган һәм шуны раслаган язучыга үзләренең ихтирамнарын белдерәләр.

Без әле авторның бер әсәре турында гына әйттәк. Эбит ул бик күп әсәр калдырган язучы, шуның өстенә ул ялкынлы публицист. Аның дистәләрчә, йөзләрчә мәкаләләре, рецензияләре бар, аларның һәркайсында заман сұлышты яши, язучының патриотик хисе, дәртле йөрәге тибә.

Без язучыны көләч, шат, дәртле дидек. Бу — шулай. Аның барлық мөләем сыйфатлары кешеләрне зурлауга, хөрмәт итүгө юнәлде. Ул көчле ялкын белән сөя белә иде.

Минем хәтеремдә, ул 1944 елның маенда кыска вакытлы ялга Казанга кайтты. Язучының хәзмәте тылда яшәү өчен дә бик кирәк иде. Без аның дуслары — Кутуйны тылда калырга димләдек, чөнки Ватан сугышының жиңү шәүләсе һаман ачыграк күренә иде. «Мин әле Берлинга керәм!... Дошманны тәмам жиңмичә торып, кайтмый. Мин шуннан соң гына тынычлап ижат эшенә керешәчәкмен!» — диде Кутуй.

Нәм ул, чыннан да, Берлин өчен барған күәтле һөҗүмнәрдә катнашты. Жиңү дәрте белән янып көрәшкәндә ул үзенә салкын тидерүен дә, башка авыруларның көчәя баруын да сизми калды. Ул жиңү көнен күрде, ләкин авыруы көчәюдән 1945 елның 15 июнендә 42 яшендә мәңгелек йоқыга талды. Ләкин Кутуй бүген дә безнең сафта һәм тынычлық лагерьиниң алдында, яңа сугыш уты қабызуучыларга үч һәм нәфрәт жыры жырлап баруын дәвам итә». Кызганычка каршы, Г.Кашшаш үзе дә 1975 елда 68 яшендә вафат булды.

Аның бу истәлеге сезнең күңделләрегездә озак сакланыр дип үйләйбыз.

Э хәзер сезнең иғтибарыгызга татар халық жыры «Сагынам дуслар» ны тәкъдим итәбез.

2 иче алып баручы. Мин сезне Риза Ишморат язмалары белән таныштырымъын. Башта бу язучының ижатына кыскача күзәтү ясал китәрбез.

Татар драматургиясенең күренекле вәкиле Р.Ишморат 1903 елның 1 ноябрендә, хәзерге Башкортстаниң Яңавыл районы Бәдрәш авылында туган. 1923 елның көзендә ул Казанга килә һәм театр училищесына укырга керә. Шушы елларны аның драматургия елкәндә ижат эшчәнлеге башлана. Г.Кутуй белән якыннан танышуы да шул вакытларда Казанда була.

Әдипнең ижади эшчәнлеге киң кырлы. Аның кырыкка якын сәхнә әсәре бар. Ул язучы-публицист, тәрҗемәче, әдәби тәнкыйт мәкаләләре, истәлекләр авторы буларак та билгеле. Аның «Сайрасын тургайлар» исемле документаль повестен укучылар бик яратып каршы алдылар. «Үлмәс жыр» (Муса Жәлил турында), «И мөкатдәс мондың сазым» (Г.Тукай, аның мәшһүр замандашлары Ф.Эмирхан, Г.Камал, С.Сүнчәләй турында) дигән сәхнә әсәрләре башка милләт театрлары сәхнәләрендә дә уйналып килә.

Кызганычка каршы, Р.Ишморат та безиң арабызда юк инде. Ул 1995 елда 92 яшендә вафат булды. 2003 елның 1 ноябрендә аның да тууына 100 ел була. Бүгөнгө кичәбездә без Риза ага Ишморатның «Тапшырылмаган хатлар» повестина карата әйткән фикерләре белән таныштырыбыз.

«Мин Г.Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» повестин иң беренче тыңлаучы булдым. Гадел повестин шулкадәр кеше күңеленә үтеп керерлек, сәнгатьле итеп укыды. Мин, үзем дә сизмәстән, шузы повесть геройлары белән, алар кичергән кичерешләрне тоеп, сиземләп, алар өчен кайгырып утырдым. Повестьне укып бетергәч, Гадел миңдә карап: «Я, ничек булган?» — дип сорады.

— «Тапшырылмаган хатлар» повесте әдәбият хәзинә-

бездә, ничшиксеz, мактаулы урын алачак, тик сәхнә әсәре булмавы гына бераз кызганыч. Тагын шуны әйтәсем килә — син аны повесть дип атасаң да, ул саф күцелле кешеләребез турында гүзәл поэма булып яңгырый.

— Монысын инде бераз арттырасың, — диде Кутуй, мине дустанә кочаклад. Бу хәлгә инде 40 еллап вакыт үтте. Безнең көләч йөзле дустыбыз күптән дөньяда юк инде. Э «Тапшырылмаган хатлар» әсәре һаман да яши. Ул әле дә миллионнарча кешеләрне дулкынландыра. Пьеса булып тұмавына да борчылырга урын юк. Бүген инде ул опера булып та яңгырый, сәхнә әсәренә әверелеп драма театрларында да яратып карала.

Мин исә әле дә «Тапшырылмаган хатлар»ның беренче тәэсиреннәn аерылып бетә алғаным юк. Ул әле дә колагымда гүзәл поэма булып яңгырый».

Шуши урында «Тапшырылмаган хатлардан» өзек үйнана, яисә укып үтелә. Соңынан «Галия» жыры башкарыла.

Эңче алып баручы. Мин сезне язучы Гариф Галиев истәлекләре белән таныштырымын. Иң элек язучы Гариф Галиев ижатына кыскача күзәту үткәрербез.

Язучы Гариф Галиев 1903 елның 10 маенда Азнакай районы Урманай авылында туа. Ул күп еллар китапханәче, аннан соң газеталарда жараплы сәркатип булып эшли. Аның әдәбияттагы төп темасы — авыл, анда булган тарихи вакыйгалар, үзгәрешләр, аның үткәне һәм бүгендесе. Гариф Галиев балалар әдәбиятында һәм драматургия жанрында нәтиҗәле эшләде. Аның дистәдән артық бер пәрдәле пьесалары бар. Гариф Галиевның «Хаттан башланды» исемле бер пәрдәле комедиясе, аеруча уңыш казанып, өч мәртәбә рус телендә һәм немец телендә басылып чыга.

Язучы 1985 елның 22 мартаңда Казанда вафат була.

Хәзер истәлекләр белән танышуыбызны дәвам итәрбез. «Язучы Гадел Кутуй белән мин Бөек Ватан сугышына кадәр үк якыннан таныш идем. Сугышның соңғы елларында миңа фронта аның белән бергә хәzmәт итәргә туры килде. Без

Беренче Белоруссия фронты газетасы редакциясендә бергә эшләдек. Бик авыр шартларда эшләгән чакта Гадел Кутуй минем алдымда бөтен әчке матурлыклары белән яңадан ачылды. Ул беркайчан да күцел тәшенкелегенә бирелми торган гаять шат һәм искиткеч дәртле кеше иде. Ул бервакытта да кул күштерип тик тормый, ничә карана, аның ни дә булса эшләгәнен күрә идем мин.

Төнбоек дип аталган чәчкәне күргән саен минем күз алдыма мәрхүм Гадел Кутуй килеп баса. Ул да нич кенә дә бер урында басып тора алмый, нәкъ менә төнбоек кебек гел хәрәкәт итә, гел йөри, гел елмая иде. Мин аның көлмәгән, елмаймаган чагын белмим. Аның төксе вакыты булмагандыр, минемчә. Аз гына көдрәрәк күе кара чәчле, шомырт төрткән кебек кап-кара күэле, какча гәүдәле, искиткеч елгыр бу иптәш бик кыска вакытта да әллә кайларда булып, әллә кемнәр белән аралашырга өлгерә иде. Гадел Кутуй кешеләрне сүзгә тарта һәм аларны ниндидер бер сихри көч белән үз ягына яткыра белә иде. Ул кемне генә очратмасын, кем белән генә утырдаш булмасын, аның белән сөйләшергә уртак тел таба ала иде. Болар журналист очен аеруча кирәклө сыйфатлар.

Г.Кутуй журналист буларак башкалар күрмәгәнне күрә, фактларны сыйлап ала белә һәм аларга дөрес күзлектән карап эш итә иде. Шунда күрә Кутуй мәкалә дә, очерк та, фельетон да, репортаж да, мәгълүмат та һәм кыска-кыска хәбәрләр дә яза иде.

Г.Кутуй «Германия жирендә татар солдатлары жырлый» дигэн кечкенә генә бер мәкалә бастырып чыкты. Шуши бер жәмләдән торган баш үзе генә дә бит Бөек Ватан сугышының нәрсә белән тәмам булачагы турында солдатлар йөрөгендә никадәр көчле ышаныч тудыра, аларга никадәр ялқынлы дәрт көртә, никадәр рухи көч бирә! Менә шулай гажәп тирән мәгънәле, бик актив йогынты ясаучан була иде аның газета битендәге материаллары.

Аның газета эшенә бөтен җаны-тәне белән бирелгәнлеген, гажәп оператив рәвештә эшләгәнлеген раслый торган фактлар бик күп. Сугыш вакытында газетаны күп кенә оч-

ракларда аяк өстендей килем шашларға туры килә иде. Чөнки фронт бер генә урында тормый, частылар алга ыргылалар, алар кичтән монда булсалар, төnlә белән инде әллә кайларга киткән булалар. Милли телләрдә чыга торган газета редакцияләренә аеруча киеренке шашларға туры килә. Төп материалларны русчадан тәрҗемә итәргә кирәк. Г.Кутуй күп вакытларда русча тексттан татарчага турсыдан-туры да тәрҗемә итә иде. Нәтижәдә, газеталар билгеләнгән вакыттан ярты сәгать чамасы алданрак та басылып чыга иде.

Бу эпизод сутыш вакытында кичерергә туры килгән киеренке моментларда Г.Кутуйның бер үзе ун кешегә торганлыгын исбат итә түгелме?! Ул үзенә йөкләнгән эшне менә шулай ут өөрөп башкара иде.

Гадел Кутуй шәхес буларак та бик күркәм кеше иде. Аның исеме дә Гадел, үзе дә гадел һәм намуслы иде. Юкабар нәрсәгә тавыш күптаруны, ваклануны, кешене хаксызга кимсечүне һич кенә дә күтәрә алмый, исерткеч белән мавыгучылардан жирәнә һәм үзе дә бу «яшел еланнан» бик ерак тора иде. Аның әхлаклыгын, кристал кебек сафлыгын раслый торган мисаллар бик күп.

Без Г.Кутуй белән бер поляк гайләсендә яңа ел каршыладык. Ишектән көргәндә беркадәр икеләнү белән шикләнебрәк каршы алган бу гайлә безне соңга табаничаклы якын күрде һәм никадәр хәрмәт итте. Г.Кутуй мәжлеснәң башынан ахырына кадәр рәхәтләнеп сөйләшеп, елмаеп утырды. Шушы сөйләшүләр вакытында без Польша крестьяннарыныңничек яшүүләре белән якыннан таныштык. Кайткан чакта Гадел мондый сөйләшүләрнең кирәклеген кат-кат эйтте. Үз күзен белән күргән тормыш картиналарының бер вакытта да онытылмавын, язучы-журналист өчен аларның һәрдайым кирәк булачагын кат-кат искә төшерде.

Бу сөйләшүләр хәтергә шулкадәр сенеп калганнар ки, мин менә хәзер дә Гадел Кутуйның тавышын иштәкендәй булам. Аның үзәмдә сакланган рәсемнәрен караган саен, күдәлем аның белән сөйләшеп ала.

Менә аның миңа үз кулы белән язып бүләк иткән рәсемдә түбәндәге сүзләр язылган:

«Гариф! Дусларны, туганнарны теләп йөргән чакта туган итеп сине очраттым. Жылы булды күдәлемә. Бу рәсемдә минем копиям. Син аны теләсә нишләт. Э оригинал турсындағы истәлекне сакла. Мин сине әдип итеп тә, дус итеп тә яраттым. Исән бул. Бәхетле бул, туган. Үлеп калсам, искә еш төшер.

Гаделең.»

Ул әнә шулай: «Үлеп калсам, искә еш төшер», — дип язган иде. Көләч йөзле, шат күдәlle, якын дус, сине бер мин генә түгел, ә бөтен халық сагына».

Истәлек тәмамлангач, Сәхаб Урайский сүзләре, Мансур Мозаффаров музыкасына язылан «Син кайтмадың» жыры башкарыла.

4 нче альп баручы: Мин сезне галим, тәнкыйтьче, күп кенә монографияләр авторы Бәян Гыйззәт истәлекләре белән таныштырымын. Индә элек Бәян Гыйззәт иҗатына күзәтү ясарбыз.

Бәян Гыйззәт 1918 елның 16 июлендә хәзерге Башкортостанның Кушнаренко районы Талбазы авылында крестьян гайләсендә туа. Аның әдәби-фәнни эшчәнлеге тулысынча диярлек татар драматургиясе һәм татар театр сәнгате белән бәйле. Бәян Гыйззәтнең театрга бәйле тикшеренүләре «Егерменче йөз башында татар әдәбияты (1954)», «Татар совет әдәбияты тарихы», «Заман сулышын тоеп» h.b. китапларда урын алган бик күп язучыларга багышланган иҗади портретлары, аерым әсәр һәм спектакль турсында рецензияләре, тәнкыйть мәкаләләре — Бәян Гыйззәтнең иҗади активлыгы турсында сейли. Э хәзер сезнең игътибарыгызга язучының истәлекләрен тәкъдим итәм.

«Г.Кутуй башта шагыйрь буларак танылды, үз чорының күп кенә әһәмиятле мәсьәләләрен шигъри юлларда гәүдәләндерде.

Г.Кутуйның Маяковский иҗатына булган карашы аеруча әһәмиятле. Маяковский поэзиясенә читләтеп, хәтта күп кенә авторитетлар тарафыннан кимсечелеп каралган бер чорда, Г.Кутуй аның яңа тормышны жырлаучы зур шагыйрь икә-

нен тирән аңлады, исемен татар әдәбиятына алып керде, шигырьләрен тәрҗемә итте, төрле залларда, жыелышларда аның поэзиясен пропагандалады, киң массаларга таныта башлады. Маяковский үзе Кутуйның бу эшен зур хөрмәт хисе белән «Казан» шигырендә язып чыкты, аның хезмәтен шулай ук матбуғатта һәм үзенең чыгышларында рәхмәт белән билгеләп үтте.

Г.Кутуй — драматург. Ул сәхнәгә үз чорының актуаль мәсьәләрен куярга омтыла иде. «Балдызкай», «Казан», «Директор Жәмилев», «Калфаклылар», «Күк күгәрчен», «Жавап» h.b. драма әсәрләрендә ул мораль-этик мәсьәләләрне күтәрде, чит тәэсиirlәр аркасында килеп кергән кайбер тискәре күрәнешләрне кискен фаш итеп чыкты.

Г.Кутуй туктаусыз әзләнә, үсә. 1929 елда язылган «Жавап» исемле пьесасы — шуның бер матур үрнәге. «Жавап» үз чорының бик актуаль мәсьәләрен сәхнәгә күтәрде. Н.Такташ аңа менә нинди бәя бирә: «Кутуйның пьесасын карап утырганда, пьеса эчендә барган көрәшләргә үзенең катнашкан итеп утырасың. Бу — пьесаның караучыга барып житүе дигән сүз».

Кутуй һәм аның иптәшләре, яңа әдәбият туган чорларда шигырь, театр турында әдәби бәхәсләр оештырып, әдәбият-сәнгать мәсьәләрен халық алдына куеп киңәшләр, бу әдәби хәрәкәтнең активлашуына зур йогынты ясый.

Шуңа бәйләнештә Кутуйның тагын бер әһәмиятле эшен билгеләп үтәргә кирәк. Ул тыңгысыз, һәр уңышка шатлана, һәр кимчелеккә көнә белә торган тәнкыйтьче дә иде.

Г.Кутуйның әдәбиятта исемен мәңгеләштергән, күп милләтле киң укучылар массасына житкегән, хәтта чит илләргә дә алыш чыккан бер әсәре бар. Ул атаклы «Тапшырылмаган хатлар» повесте. Талантлы язучы дигән исем алу өчен шулай ук ачыш таләп ителә. Кутуй әдәбиятка яңалык китергән, ачыш ясаган әнә шундый зур талантларның берсе, аның үсешенә, юнәлешенә тирән йогынты ясаган, яңа сәхифәсен ачкан язучы.

Үзенең докладында Муса Жәлил «Тапшырылмаган хатларны»: «Шул чордагы әдәбиятның төп проблемаларын

хәл иткәндә үрнәк булып торырлык әсәр», — дип бик дөрес билгеләде. «Тапшырылмаган хатлар» күп телләрдә, күп санлы укучыларга билгеле булып, һаман да иң популяр әсәрләрнең берсе булып санала. Үзенең тирән эчтәлекле булы һәлән, кеше психологиясен, эчке дөньясын гажәп тирән гәүдәләндергән әсәр буларак, ул язучыларны, драматургларны һәм музыкантларны-композиторларны рухландыра. Язуучы-драматург Г.Минский «Тапшырылмаган хатлар»ны инсценировка итеп үзгәртеп, аны күчмә театр сәхнәсендә күйдүрдү. Атаклы композитор Жәүдәт Фәйзи «Тапшырылмаган хатлар» буенча опера язды.

Г.Кутуй бары 42 ел гына яшәде. Ул Ватан сугышы фронтларында батырлыклар күрсәтте, мылтық һәм үткен каләм белән җинү яулады. Эмма үзе туган илгә әйләнеп кайта алмады. Сугышлардан алган авырудан терелә алмыйча, чит илләрдә ятып калды.

Күп милләтле әдәбиятбызы тарихында, укучыларбызы күцелендә Кутуй бүген дә исән һәм яши.»

Хәзер сезнен иғътибарызыгы «Нәкый Исәнбәт сүзләренә халық көнә жырлана торган «Туган ил» жырын тәкъдим итәбез.

5 иче алыш баручы: Мин сезне филология фәннәре докторы, әдәбиятчы галим, Шакир Абилов истәлекләре белән таныштырырмын. Ул аны Г.Кутуйның туузына 80 ел тууга багышлап язган.

«Г.Кутуй белән бергә булган көннәр миндә онытылмаслык тирән истәлекләр калдырыды.

Беренче Белоруссия фронты. Мин ул чакта фронт штабы политидарә экспедициясенең начальник урынбасары, «Красная Армия» исемле фронт газетасы редакциясе каршында политидарәнең вәкиле булып эшли идем. Шунлыктан минем язмышым шушы газета редакциясе белән бәйләнгән булды һәм Гадел Кутуй белән таныштырыды.

1944 елның 11 сентябренә каршы төндә редакциягә Гадел Кутуй килеп төштө. Гариф Галиев мине аның белән таныштырыды. Элек Кутуйны күрмәгәнлектән, аны тәрлечәрәк күзаллый идем. Э ул бик тыйнак, төскә яшь чырайлы, кара

озын чәчле, какча яңаклы еget. Аңарда hәр кешене үзенә тарта торган, әсир итә торган яшерен бер көч бар иде. Шуңа күрә ул үзен яңа колективта тиз танытты hәм берничә телдә чыга торган фронт газетасы хезмәткәрләре арасында зур ихтирам казанды.

Менә 1944 елның 1 нче октябре. Төшке аштан соң бомба актарган чокыр төбенә чәй әчәргә жыйналдык. Их, ул вакытта солдат котелогындагы чайнең тәмлелеге! Участа чәй кайнай, без чокыр кырыена утырып сойләшебез.

Безне Гадел Кутуйның ару-талуны белмәгән түземле эшчәнлеге сокланыра иде. Ул барысына да өлгерә, мәкаләләре, очерклары, шигырьләре рус, татар, казах hәм үзбәк телләрендә чыга торган фронт газеталарында дайми рәвештә басыла килде. Ул сугыш беткәч тә зур әсәрләр язу турында хыяллана иде. «Рөстәм маждаралары»ның икенче, өченче кисәкләрен, солдатларның батырлыклары турында роман язу өчен материал туплый, сыйгалый иде.

Г.Кутуйның шулкадәр бирелеп эшләгәненә аның илгә булган кайнар мәхәббәте илһам бирде. «Сагыну» әсәре естендә эшләгәндә Гадел Кутай ниләр генә кичермәде икән?

Жину язы килде. Без Познань шәһәрендә идең. Берлин операциясе өчен зур хәзәрлек бара. Хезмәткәрләр, хәбәрчеләр командировкада. Бу командировкага Гадел Кутай башта китә алмады, сәламәтлеге начар булганлыктан, врачлар аны жибәрмәделәр.

Г.Кутай Берлинны алу өчен барган сугышларда алгы сыйыкта була алмавын авыр кичерде. «Мин Берлинга барыбер барып житәрмен, — дигән сүзләре, бүген генә әйтелгән кебек, һаман колагымда...

Апрель урталарында Гадел Кутай госпитальгә керде. Мин аның хәлен белергә больнициага килдем. Без кочаклашып күрештөк. Яшь борткләре икебезнең дә битләребез буйлап тәгәрәделәр.

«Без Берлинда очрашырыбыз, әүвәлгедәй чәй әчәрбез, без сине сагынабыз, көтәбез... Сине үз халкың, туган илең көтә», — дидем.

...Без Берлин урамнарын тамаша кылыш йәрибез. Башка фронт газеталарында эшләүче Шәрәф Мәдәррис тә безнең белән. Ул да Берлинны карага килгән. Без Гариф Галиев, Ибраһим Гази, Шәрәф Мәдәррис белән бергә рейхстагның жимерек диварлары буйлап йәргәндә, ташларга язылган меңләгән исемнәр арасында «Кутай» дигән исемне укыдык. Аны кем язганы билгесез иде. Эмма кем генә булмасын, ул «Без — сталинградчылар», «Сагыну», «Тапшырылмаган хатлар» белән ружланып, халкыбызны фашизмнан азат итә-итә Берлингача килеп житкән солдат иде.»

1 нче альп баручы: Хөрмәтле тамашачылар, кадерле кунаклар! Безнең кичәбез ахырына якынлашып килә. Сез бүгенге кичәдән канәгать калгансыздыр, дип уйлыйбыз. Сезгә киләчәктә исәнлек-саулык телибез. Киләсе очрашуларга кадәр сау булыгыз. Хәзер бергәләп Э.Ерикәй сүзләре, Сара Садыйкова музыкасына язылган «Сагыналар сине якын дуслар» жырын башкарырыбыз.

(Кичә тәмам).

Кулланылган әдәбият:

1. Абилов Ш. «И туган ил, и матур ил» // Татарстан яшьләре.-1983.- 1 дек.
2. Галиев Г. Хәрби редакциядә // Социалистик Татарстан.-1963.-8 дек.
3. Гыйзәэт Б. Күренекле әдип // Социалистик Татарстан.-1973.-16 дек.
4. Даутов Р.Н., Нуруллина Н.Б. Совет Татарстаны язучылары: Биобиблиографик белешмә. - Казан: Татар. кит. нәшр.,1986. - 639 бит.
5. Ишморат Р. Яшьлегебезне сагынып. // Казан утлары. - 1983.-№10.- Б.120-133.
6. Ишморат Р. Гүзәл поэма // Социалистик Татарстан. - 1973. - 16 дек.

7. Каашаф Г. Революция жырчысы // Социалистик Татарстан.-1963. - 8 дек.

8. Нуруллина Р. Заман һәм аның ялқынлы жырчысы // Татарстан хәбәрләре.- 1993. - 27 нояб.

9. Татар жырлары. - Казан: Татар. кит. нәшр.,1995. - 640 бит.

10. Тәхаутдинов К., Хамматов Ш. Каләмне штыкка тиңләп. - Казан: Татар. кит. нәшр.,1990. - 96 бит.

11. Хамматов Ш., Тәхау К. Утлы көннәр сұлышы: Фронтовик әдипләр ижаты // Социалистик Татарстан. - 1982. - 26 июнь.

Чыганак: Заман һәм аның ялқынлы жырчысы: Галел Кутуйның(1903-1945) тууына 100 ел тулуга багышланган методик һ.библиогр.ярдәмлек / ТР Милли кханәсе; Төз.Р.Ә.Хөсәенова. – Казан: Милли китап., 2003. – 47 б.